

VELIKE POPLAVE IN POVODNJI NA SLOVENSKEM — II

Marko Kolbezen*

UDK 556.166 (497.12)

Na območju Slovenije so od naravnih nesreč že od nekdaj najpogostejše rečne poplave in povodnji klimatskega izvora. Revnemu slovenskemu kmetu in z njim vsemu narodu so povzročale največ škode in gorja. Leta med obema vojnama, ki jih v prispevku vključujem, niso bila v tem pogledu nobena izjema. Poplavam najbolj izpostavljena območja so v tem času doživela največje vodne ujme v letih 1923, 1925, 1926 in 1933. Po količini in obsegu poplavnih voda jih pogosto primerjamo s katastrofalnimi vodami zadnjih let.

Leto 1923

Časopisi, ki so izhajali leta 1923, so 30. novembra in 1. decembra obširno poročali o veliki povodnji, ki je zajela severno Italijo, Slovenijo in Hrvaško. Dobrih deset dni trajajoče deževje z nalivi in snegom, ki se je proti koncu meseca ob naglem dvigu temperature začel taliti, je povzročilo, da so narasle vode predvsem Soče, Save in Savinje s pritoki izstopile iz rečnih strug in kot hudournne vode povzročile poplave in povodnji, kakršne naše kraje že dolgo niso prizadele. Med 20. in 30. novembrom je na primer padlo v Mojstrani 166,0 mm padavin, na Bledu 183,4 mm, v Lučah v Savinjski dolini 258,0 mm. Ob dvigu temperature zadnjih dni novembra (na okrog 9,0°C), je od 40 do 50 cm debela snežna odeja skopnela (1). Vse to je povzročilo, da so že mali potočki narasli v mogočne hudournike, ki so rušili in odnašali vse pred seboj. Najbolj prizadeti so bili kraji na Gorenjskem in po Savski dolini navzdol. V Radovljici je reka Sava dosegla pretok 866 m³/s (ob novembrski visoki vodi leta 1990 527 m³/s), Šentjakobu 1610 m³/s (1422 m³/s), Litiji 2155 m³/s (2069 m³/s), kar je najvišja registrirana visoka voda (1). Učinki in posledice hudournne Save so bili katastrofalni, saj je voda odplavila velike množine lesa in drugega materiala ter uničila in porušila vse, kar je dosegla.

Samo v zgornji Savski dolini je odnesla osem državnih in štirinajst privatnih mostov ter uničila velik del železniške proge pri Podnartu in Dovjem, tako da je bil promet prekinjen. Močno je bil prizadet spodnji del Kranja, kjer je voda med drugim zalila kranjsko elektrarno in dosegla železniško progo ter jo ponekod izpodjedla. Okolica Medvod in Ljubljansko barje so bili pod vodo, le posamezna naselja so bila videti kot otok sredi morja. Grozeč je bil pogled na poplavljeni Zalog in okolico, kamor je prizadetim odšel na pomoč oddelek vojaštva. Ob reki Krki je bila Kostanjevica povsem odrezana od okoliških naselij, kakor tudi večina krajev od Krškega in Brežic do Siska. Pred grozečo povodnjo je prebivalstvo v veliki meri bežalo z živino in nekaj najnужnejšimi potrebščinami v višje, od povodnji odmaknjene kraje. Beg je zahteval celo nekaj človeških življenj. Železniški promet z

Zagrebom je bil preusmerjen prek Novega mesta in Karlovca (11).

Povodnji in poplave so prizadele tudi kraje na Štajerskem, predvsem Celje in njegovo okolico. Gaberje, Ložnica, Sovodnja in drugi kraji so bili pod vodo, prav tako tudi glavna prometna cesta Celje—Žalec (11).

Leto 1925

Komaj dve leti kasneje so 12. novembra 1925 časniki ponovno poročali o velikanskih poplavah in povodnjih v Pomurju ter na Štajerskem in Koroškem. Povzročili so jih več dni trajajoči močni nalivi. Močno narasli reki Voglajna in Savinja, ki je v Laškem dosegla največji pretok 858 m³/s, sta preplavili vso celjsko okolico, ki je dajala podobo velikega jezera z otoki Celje in okoliškimi vasmimi. Ob Voglajni je povodenj segala vse do Št. Jurja.

Maribor je bil zaradi silne nevihte in zamašitve cestnih odtokov nenadoma pod vodo. Od parka pri Treh ribnikih je drvela voda v mesto kot hudournik. Vse ulice so bile preplavljene, dohod v mesto onemo-

gočen. Voda, ki je vdrla v hiše in kleti, je uničila veliko živil in drugih predmetov.

Ob nalivih so se sprožili številni plazovi. Plaz pri Poljčanah je zasul železniško lokomotivo in službeni voz ter prevrnil s tira osem vagonov. Zaradi plazu je iztiril tudi vlak med Sv. Lovrencem in Falo v Dravski dolini (11).

V noči od 11. na 12. november je zaradi strahovitega neurja voda mahoma zalila Mursko Soboto in okolico ter poškodovala polovico, to je okrog 150 takratnih hiš, štiri pa celo porušila. Ob povodnji, ko je voda ponekod segala tudi do 2 m visoko, sta utonili dve osebi in več sto glav živine, ki je niso mogli rešiti (sl. 1, 2, 3). Večina ljudi je odšla v vagone, kjer so le na pol oblečeni in bosi prečuli vso noč. Da bi voda, ki jo je bilo po oceni okrog 2 milijona m³, čimprej odtekla z območja Murske Sobote in bližnje okolice, je železniška uprava dovolila prebiti nasip (11). Vojaštvo s Ptuja, za katerega pomoč je zaprosil župan dr. Pikmayer, je s pontoni reševalo prebivalstvo in živino. Celotno reševalno akcijo so vodili takratni svetnik g. Juvan in Celotno reševalno akcijo so vodili takratni svetnik g. Juvan in ing. Fugina ter načelnik progovne sekcije na Ptuj ing. Osvald (11).

Slika 1. Pogled na Aleksandrovo cesto v Murski Soboti med povodnjo leta 1925. Pek pelje kruh. (Vir: Poredoš Franc, Murska Sobota).

* Ministrstvo za varstvo okolja in urejanje prostora, Hidrometeorološki zavod Republike Slovenije, Vojkova 1 b, Ljubljana.

Poplavni val reke Mure, ki je zalil Veržej, Dokležovje in Petišovce, se je združil s poplavnimi vodami Ledave pri Dolnji Ledavi, ki so jo poimenovali »Prekmurske Benetke« (8). Pod vodo je bil tudi ves ljudomerski okraj ter Ščavniška dolina, kjer je bilo eno samo veliko jezero. Mostovi in jezovi so bili porušeni, ceste poškodovane, promet onemogočen. Največ škode so tudi tokrat utrpeli predvsem kmetovalci, saj so jim poplave uničile vse poljske pridelke in velik del vinogradov, sadovnjakov ter živine. Podatek, da je bilo ob povodnji na območju Drave in Mure samo od njivskih površin, posejanih s pšenico, popolavljenih okrog 100 000 ha, nas dodatno opozori na nastalo katastrofo (2).

Leto 1926

Za omenjeno leto so bile nenavadno značilne vremenske katastrofe. Po vseh delih sveta so viharji, neurja in poplave uničili cele pokrajine in povzročili ogromno škodo. Tudi v Sloveniji je med letom večkrat prihajalo do poplav, od katerih je bila po obsegu in posledicah največja 8. avgusta. Zaradi močnih padavin so vode začele naglo naraščati in povzročile največje poplave in povodnji v severovzhodni Sloveniji. Ponovno je bilo najbolj prizadeto Celje z okolico. To območje sta narasli Savinja in Voglajna spremenili v eno samo veliko jezero. Površina popolavljenega ozemlja je dosegla 870 ha (6). Vse okoliške vasi Zavodna, Gaberje, Lava, Ostrožno ter Babno so bile pod vodo. Voda, ki je vdiral v hiše in kleti, je odnašala pohištvo, živino in vse, kar je dosegla. Hudourniki s hribov so rušili ceste, odnašali mostove in rili po poljih. Prebivalstvo je sredi noči moralo zapustiti domove in bežati v hribe, odkoder so v obupu opazovali razdiranje domov. Ob poplavi je utonilo mnogo živine, ki je ni bilo več mogoče rešiti. Mestni vrt v Celju, ki ga je zalila voda, je bil uničen. Pod vodo so bile tudi pisarne in spodnji prostori mestne bolnišnice. V trikotu med Hudinjo in Voglajno je voda zalila tovarne in hiše, ponekod skoraj do streh. Savinja (s pretokom v Celju 935 m³/s) in Voglajna sta v svojem gornjem toku porušili vse lesene mostove. Povodenj je zahtevala tudi več človeških življenj in večji pogin živine, predvsem svinj. Po povodnji nastala škoda je kmetovalcem zadala »smrtni« udarec, saj so bili med drugim uničeni vsi poljski pridelki, ki so še ostali od prejšnjih poplav.

Katastrofalna poplava je prizadela tudi mariborsko območje. Drava je dosegla gladino 3,30 m nad srednjo vodo, kar je bila ena največjih zabeleženih višin. Višek katastrofe je bil malo po polnoči. Drava je rušila jezove ter odtrgala Jeremičev, Šefov in Zdravčev mlin, pri nekem drugem mlinu pa le pogonsko napravo. Jeremičev mlinar, ki je prenočeval v mlinu, se je ob močnem sunku zbudil in opazil, da je z mlinom vred sredi deroče Drave, kjer ga je zajel vrtnec in tako je utonil (11).

Slika 2. Kolodvorska ulica v Murski Soboti ob povodnji leta 1925. V ozadju takratna bolnišnica. (Vir: Poredoš Franc, Murska Sobota).

Slika 3. Označena gladina vode ob povodnji leta 1925 — center Murske Sobotne. (Foto: Marko Kolbezen).

Preglednica 1. Dnevne količine padavin na nekaterih padavinskih postajah v Sloveniji od 5. 11. do 15. 11. 1925 v mm.

Padavinska postaja	Slovenj Gradec	Maribor	Ptuj	Vransko	Vojnik	Celje
Dan						
5. 11.	8,3	6,8	9,4	12,0	6,8	4,2
6. 11.	29,9	25,9	40,6	42,0	38,2	40,6
7. 11.	0,8	0,6	0,8	6,0	2,0	1,4
8. 11.	19,3	14,9	14,4	34,0	16,4	16,5
9. 11.	13,2	3,0	3,4	29,0	9,2	8,0
10. 11.	14,1	10,7	5,1	21,0	19,7	13,8
11. 11.	54,8	41,5	54,4	78,0	50,1	51,2
12. 11.	10,8	30,6	12,4	24,0	15,9	13,7
13. 11.	18,2	20,4	24,7	18,0	17,1	16,7
14. 11.	14,3	8,7	12,8	17,0	12,5	12,5
15. 11.	0,1	—	—	—	0,4	—

Vir: Hidrometeorološki zavod Republike Slovenije.

Preglednica 2. Dnevne količine padavin na nekaterih padavinskih postajah v Sloveniji od 6. 8. do 8. 8. 1926 v mm.

Padavinska postaja	Dan		
	6. 8.	7. 8.	8. 8.
Slovenj Gradec	0,1	14,6	84,6
Dravograd	—	15,0	73,3
Maribor	0,1	28,2	60,5
Konjica	9,0	16,4	85,4
Poljčane	0,1	15,0	98,5
Solčava	2,5	4,5	108,0
Luče	0,7	28,3	84,0
Topolšica	—	19,0	100,4
Sv. Jurij	5,4	168	96,3
Celje	—	9,1	106,5

Vir: Hidrometeorološki zavod Republike Slovenije.

Preglednica 3. Dnevne količine padavin na nekaterih padavinskih postajah v Sloveniji od 26. 9. do 30. 9. 1926 v mm.

Padavinska postaja	Dan				
	26. 9.	27. 9.	28. 9.	29. 9.	30. 9.
Kranj	22,0	114,2	31,7	8,7	4,1
Rovte	60,2	125,2	33,1	16,0	8,5
Škofja Loka	35,5	195,5	32,0	11,0	4,2
Št. Jošt	76,8	197,8	38,8	17,0	8,4
Ljubljana	46,2	153,3	39,0	16,2	1,0

Vir: Hidrometeorološki zavod Republike Slovenije.

Poleg reke Drave so narasli tudi vsi poto-ki s Pohorja in Kozjanskega ter Mislinja, ki je poplavlila dolino od Slovenj Gradca do Dravograda v širini 100 do 300 m na obeh straneh. Pri tem je odplavila mnogo požete pšenice, uničila ajdo in porušila vse brvi in lesene mostiče. Reka Dravinja je največjo škodo povzročila v spodnjem toku, kjer je poplavna voda uničila polja, zasejana s krompirjem, in nasade fižola ter izprala rodno prst, tako da so bile nekatere njive kot gramozne jame. Z velikansko silo je prek poplavljenih polj v srednjem in spodnjem toku drvela tudi

reka Pesnica. Pri tem je trgala zasilne na-sipe in jezove, rušila bregove, podirala drevesa in uničila vse pridelke, kjer je poplavljala. Večina mostov je izginila brez sledov. Ljudje so z največjim napo-rom reševali živino in imetje iz poplavlje-nih hiš in kletnih prostorov. Tudi v Prekmurju so narasle reke presto-pile bregove in poplavile polja. Narasla Mura je domačinom odnesla več čolnov, ki so jih uporabljali za povezavo med obema stranema in drugih vodnih naprav ter uničila velike količine poljskih pridel-kov.

Slika 4. Ob povodnji 23. sept. 1933. leta. Župnijska cerkev v Strugah na Dolenjskem. (Vir: Žup-nijski urad, Struge na Dolenjskem).

Iz ohranjenih zapisov in poročil je razvid-no, da so avgustovske poplave in številni plazovi povzročili ogromno škodo ne le kmetovalcem, ampak tudi na železniških objektih, zaradi česar je bil železniški promet v Sloveniji večinoma prekinjen. Tako je bila na več mestih poškodovana proga Maribor—Celje. Pri Rimskih Topli-cah je narasla Savinja odnesla čuvajnico in telefonske naprave. Zemeljski plaz je zasul progo med Lazami in Zalogom pri Besnici, kjer je lokomotiva brzovlaka iztiri-la in se na srečo brez človeških žrtev prevrnila v 8 m globok jarek. Na več me-stih sta bili zaradi spodjed poškodovani proga Kranj—Jesenice in proga v Savinjski dolini. Zaradi porušenega železniške-ga nasipa v neposredni bližini postaje Ivanjковci na progi Ormož—Ljutomer, je-bil promet prekinjen. Potniki, od katerih je bila večina namenjena na proslavo odkritja spomenika slavistu Miklošiču v Ljutomeru, je tako morala peš do druge postaje. 27. septembra 1926. leta je Slovenijo v trikotu Ljubljana—Vrhnika—Škofja Loka zajela katastrofalna poplava, ki je uničila vse letne pridelke, razrušila nešteto do-mov in oropala na stotine družin strehe in zavetja pred bližajočo se zimo. Dan pred usodnim ponedeljkom (27. septembra) je zaradi nastale vremenske situacije prišlo do močnih padavin v Tržaškem zalivu. Te so se prek Vipavske doline in Nanosa okrepljene premaknile nad središče omenjenega trikotnika, ki je postalo eno najbolj žalostnih prizorišč katastrofe (Tra-ta 300 mm padavin, Lučine 341 mm) (1). Po ocenah je na najbolj prizadeto ob-močje, ki je zajelo okrog 600 km², padlo približno 60 milijonov m³ vode, ki je odtel-kla v približno 12 urah, in to v glavnem iz povirja Gradašnice in Poljanske Sore (11). Na območju Gradašnice so vode, ki so od trenutka do trenutka naraščale predvsem v dolini potoka Velike in Male Božne ter Mačkovega grabna, začele va-liti drevje, hlode in drug material. Vse to je zamašilo betonski most pri Pristavi, kjer je okoli 10. ure zajezena voda podrla obrežni betonski zid in porušila hišo kro-jača Josipa Koprivca. Požrtvovalni sose-dje so le z največjim trdom rešili doma-če. Posestniku Josipu Peklaju je voda odnesla hlev in začela izpodjedati hišo, v kateri je bila njegova bolehn stara ma-ma, ki jo je grozeča nevarnost tako pre-tresla, da je ob porušitvi hleva umrla. Vodni val, ki je drvel dalje, je povzročil razdejanje po celotni dolini Gradašnice. Hudourne vode in zemeljski plazovi so uničili hiše, večje število mostov in brvi. Cesta med Logom in Hrastnico je bila na več mestih odnešena ali uničena. V Logu sta bili dve hiši, Trobčeva in Skubčeva, do strehe zasuti z gramozom, blatom, ve-jami in drugimi naplavinami. Od zadnjih hiš vasi Log pa do vasi Belca je odneslo 400 m ceste. Na cesto med Polhovim Gradcem in Dobrovo je zdrselo nad 40 usadov (2). Po ulicah Ljubljane, pred-vsem območja Viča, Mirja, Rožne doline, Trnovega, Murgel ter Most, so se prelivali celi potoki, ki so zalili hiše, gospodarska poslopja in druge objekte ter odložili ogromne množine vsakovrstnega mate-

riala, predvsem blata, peska, lesa in izruvanih dreves.

Po oceni naj bi Gradaščica dosegla normalni pretok okrog $180 \text{ m}^3/\text{s}$. Nastale so zaježitve in ob njihovih poružitvah je vodni val dosegel $269 \text{ m}^3/\text{s}$ (povprečni pretok Gradaščice v Razorih pred izlivom Šujice $3,30 \text{ m}^3/\text{s}$ (1) in povzročil katastrofo.

Grozote vodne ujme je doživljala tudi dolina Poljanske Sore, kjer so vode in zemeljski plazovi popolnoma uničili 19 stanovanjskih hiš, 18 gospodarskih poslopij, 7 žag, 6 mlinov (5). Iz takratnih dnevnikov je razvidno, da je ujma zahtevala tudi okrog 10 smrtnih primerov. Poginilo je več glav živine. Dostop iz Žirov v Poljansko dolino je bil povsem onemogočen.

Hudourne vode so močno prizadele tudi dolino Ločnice, kjer sta bili porušeni hiši posestnikov Ivana Rudolfa in Martina Omejca ter zasuta hiša Matevža Šemica. Zaradi nastale katastrofe je tedanji predsednik ljubljanskega gerentskega sveta dr. D. Puc izdal OKLIC:

»Vremenska katastrofa dne 27. septembra 1926 je silno prizadela prebivalstvo mnogih vnanjih delov ljubljanske občine in ljubljanske okolice. Mnogi ljudje so, tik pred zimo, prišli ob vse pridelke, voda jim je opustošila domove in vzela tudi mnogo živine in lesa. — Podpisani gerentski svet pozivlja in prosi vso javnost za prostovoljne prispevke v nujno pomoč oškodovancem. Dobrodošli so zlasti poljski pridelki, druga živila, kurivo in obleka. — Naturalni darovi naj se oddajo na magistratu pri mestnem cestnem nadzorstvu, denarni prispevki pa pri mestni blagajni. — Nadejamo se, da ne apeliramo zaman na srca onih, ki so ostali obvarovani!« (11)

Leto 1933

Letopisci so 23. in 24. septembra leta 1933 poročali o silovitih povodnjih, ki so prizadele Ljubljansko barje, Cerkniško in Ribniško ter Dobrepoljsko in Struško dolino, dolino Krke, Spodnje Save ter Celjsko kotlino. Tako je zgodnje jesensko deževje z močnimi nalivi povzročilo naglo naraščanje vseh barjanskih pritokov, ki so se spremenili v deroče hudournike in hitro poplaval celotno Barje. Povodenj je segala od Vrhniko do Borovnice, od Preserja do Notranjih Goric, Podpeči in Iga tja do Želimelj, Pijave Gorice, Lavrice in Škofljice ter od Črne vasi do Galjevice. Pod vodo je bilo okrog 8000 ha Barja, ki je dajalo sliko prazgodovinskega jezera. (Po takratnih izračunih je dosegel dotok vseh voda na Barje $659,3 \text{ m}^3/\text{s}$, odtok, ki je zaradi nizkega padca in naravnega pragu pri Špici oviran, pa le $372,0 \text{ m}^3/\text{s}$.) (1) Na najnižjih predelih Barja je bila voda visoka tudi do 4,00 m. Poplavljeni so bile vse hiše in ceste, med njimi tudi Ižanka med Ljubljano in Igom. Reševalne akcije je bilo možno opravljati le s čolni. Ob naraščajoči vodi so ljudje v paničnem strahu zapuščali domove in iskali zavetja

Slika 5. Barje ob povodnji, septembra 1933. leta. Pogled na Ižansko cesto proti Igu. (Vir: Zgodovinski arhiv, Ljubljana).

Slika 6. Ob povodnji Barja, sept. 1933. leta. (Vir: Zgodovinski arhiv, Ljubljana).

v višje ležečih krajih osamelcev in na obrobju. Mnogo živine, ki jo je zalila voda, je poginilo, povsem uničeni pa so bili jesenski pridelki, krompir, repa, fižol in drugo. Takratni časopis Slovenski narod poroča, da je »jok poplavlencev segal do vrha Ljubljanskega gradu, na katerem se je trlo ljudi, ki so občudovali lepoto poplavljenega Barja, nikogar pa ni bilo, ki bi se spomnil in pričel pobirati darove za reveže tam doli«.

Povodenj je doletela tudi ribniško dolino, kjer je voda v velikih množinah pridrvela z okoliškega hribovja in naenkrat napolnila strugo Bistrice, ki je na vsej svoji dolžini prestopila bregove. Prebivalci Sodražice so v strahu ob štirih zjutraj bežali iz hiš, v katere je naglo udirala voda in dosegla ponekod 2 m višine. Pri tem je med ostalim odplavila tudi ogromno lesa in drv ter porušila večino mostov in brvi. Ob povodnji je utonilo veliko perutnine, praši-

čev in druge živine. Podobno se je dogajalo v Ribnici in okolici, kjer je narasla Ribnica spremenila svoj tok in v eni uri odnesla šest mostov, mline in žage. Žagarjem pa odplavila ogromne množine desk. Zaradi življenjske nevarnosti so morali evakuirati prebivalce celih vasi, npr. vas Otavice (3, 11).

Poročila enake vsebine so prihajala tudi z dobrepoljske in stružanske kotline, kjer so vode Rašce in iz podzemeljskih jam zalile vso kotlino in preplavile vasi Kompolje, Brezje, Podpeč, Bruhanjo vas in še posebno Struge. Okrog farne cerkve v Strugah je voda narasla od zgornjega roba vhodnih vrat in zalila tabernakelj. Pogled na podirajoče se kmečke domove in gospodarska poslopja je bil grozoten. Podrtih ali poškodovanih je bilo večina stanovanjskih hiš, voda pa je odnesla zunanja stranišča, številne svinjake in skednje in nekaj kozolcev. Voda je bila

Preglednica 4. Dnevne količine padavin na nekaterih padavinskih postajah v Sloveniji od 18. 9. do 25. 9. 1933 v mm.

Padavinska postaja	Dan							
	18. 9.	19. 9.	20. 9.	21. 9.	22. 9.	23. 9.	24. 9.	25. 9.
Žiri	—	0,7	42,2	57,6	57,9	26,9	3,7	0,4
Železniki	—	3,4	21,4	120,1	68,0	40,9	3,8	—
Kamnik	0,4	1,3	28,5	71,8	132,5	28,4	7,0	—
Borovnica	—	1,2	49,5	84,0	113,3	32,6	7,0	—
Vrhnika	—	1,5	39,0	49,4	90,5	33,4	1,6	1,3
Ljubljana	—	3,2	40,6	55,1	120,5	42,5	1,5	0,2
Rob	0,8	—	92,3	48,7	105,3	40,8	12,2	—
Velika Račna	—	2,0	82,1	53,1	105,5	32,7	0,9	—
Krka	—	—	25,0	52,7	50,6	101,8	29,6	1,2
Luče pri Ljubnem	—	3,4	24,0	108,6	134,8	9,2	3,4	—
Gornji Grad	2,6	0,4	40,3	67,5	124,6	17,0	4,0	—
Celje	2,1	2,5	30,7	29,9	131,6	28,5	0,7	—
Laško	0,6	0,2	29,2	26,7	130,0	30,2	3,6	—
Ptuj	0,1	0,4	19,2	13,8	5,4	9,4	0,5	—
Murska Sobota	14,5	—	—	1,9	38,6	33,8	—	—

Vir: Hidrometeorološki zavod Republike Slovenije.

Slika 7. Majhne pobočne grapice so ob povodnji sept. 1926. leta postale pravi hudourniki. »Mačkova hiša«, Setnica 13 pri Polhovem Gradcu. (Vir: Malovrh Jernej, Setnica).

globoka več metrov, v območju travnih strug celo do 8 m (4). Z rešilnimi čolni, pontoni in drugimi pripravami so vojaki reševali ljudi, ki so se v smrtnem strahu pred hitro naraščajočo vodo zatekali na podstrešja, živino in hrano. Vaščani so zatrjevali, da je bila tako silovita povodenj leta 1814, torej pred 120 leti, a še takrat je bila voda nižja za dva metra (2). Močno in dolgotrajno jesensko deževje je povzročilo, da je tudi reka Sava v srednjem in spodnjem toku izjemno narasla. Po podatkih naj bi dosegla Sava v Radečah dne 23. septembra največji pretok 2809 m³/s (nov. 1990—2990 m³/s). Do največje povodnji pa je prišlo med Brežicami in Sotlo, kjer je bilo poplavljenega 1323 ha zemljišča. Pretok Save v Čatežu je dosegel do sedaj enega največjih znanih pretokov 3520 m³/s (1990—3267 m³/s) (1, 9). Najbolj prizadeti

so bili prebivalci vasi Mostec, Loče in Mihalovci. Podobno kot reka Sava je v spodnjem toku močno narasla tudi Savinja s pritoki Voglajno, Ložnico, Koprivnico in drugimi. Pretok Savinje v Laškem je dosegel 1198 m³/s (1990—1406 m³/s). Neurejene odtočne razmere so povzročile, da se je gladina Savinje v Celju dvignila za 4 m in Celje z okolico je doživelo ponovno katastrofo. Poročilo načelnika mestnega tehničnega oddelka v Celju ing. Blaža Prištovška navaja, da so bili predeli mestne osnovne šole do Spodnjega Lanovža ter poslopja vojnega okrožja povprečno 1—1,80 m visoko zaliti z vodo. Celo proga državne železnice, ki leži na visokem nasipu, je bila do višine 40 cm poplavljena. Na Vrazovem trgu v Celju je stala voda povprečno 1 m, v Gregorčičevi, Miklošičevi, Zrinjskega, Strossmayerjevi ulici

pa do 1,50 m visoko. Poleg zasebnih stavb so bile zelo poškodovane tudi javne zgradbe, predvsem državna gimnazija, mestna osnovna in meščanska šola, mestno gledališče, mestna plinarna, zdravstveni dom in še posebno javna bolnišnica, kjer so bile poplavljene in uničene vse zimske zaloge živil. Voda je poleg kletnih prostorov poplavlila tudi kuhinjo v visokem pritličju, zato je bila redna prehrana bolnikov onemogočena. Mestna plinarna je morala ustaviti obratovanje, električna oskrba pa je bila zaradi uničenih električnih transformatorjev motena, za nekaj časa pa celo prekinjena. Po takratnih ocenah je bila višina poplavne vode na območju Celja za okrog 0,75 m višja kot pri katastrofalni poplavi leta 1926. Poplavno vodo omenjenega leta je za 1 m presegla tudi Voglajna pri Celju in zalila za enako višino naselbino pri »Skalni kleti« (6). Pri reševanju ljudi in imetja so poleg mestnih delavcev na prošnjo mestnega načelstva sodelovala prostovoljna gasilska društva in vojska s policijo, ki je vzdrževala red. Ker so bili v okoliških vaseh vodnjaki, ki jih je prebivalstvo uporabljalo za pitno vodo, poplavljeni, je bila velika nevarnost epidemije. Časopisi Slovenski narod, Slovenec in Jutro so poročali o večjih poplavih, ki so prizadele Prekmurje v drugi polovici maja 1936. leta predvsem v lendavskem in ljutomerskem okraju. Že naslednje leto so poplave ponovno zajele celotno območje severovzhodne Slovenije, posebno ob Muri, kjer je bilo v celoti poplavljeno ravninsko območje med Mursko Soboto in Lendavo. Vzrok vse večjih in pogostejših poplav so bile številne prejšnje poplave, ki so iz zgornjega toka reke Mure prinašale ogromne količine naplavin, te pa so se usedale v strugo Mure, predvsem od Veržerja navzdol. S tem je postajala struga čedalje plitvejša in ni bila sposobna odvajati vseh količin, zato je voda vse pogostejše začela izstopati iz svoje struge. Velika povodenj se je ponovila v drugi polovici maja 1938. leta. Povzročile so jo hude nevihte v Avstriji, kjer se je v gorskem svetu začel taliti tudi sneg. Takratna poročila navajajo, da je bilo Prekmurje opustošeno kakor »bojišče po bitki«. V Gornji Radgoni, ki je bila videti kot trdnjava, obdana z vodo, so začeli z reševalnimi akcijami za evakuacijo prebivalstva in živine takoj, ko so dobili obvestilo, da Mura v zgornjem toku izredno naglo narasča. Deroča Mura, ki je prinašala ogromne količine lesa, ostanke porušenihi lesenih mostov in vodnih naprav, poginulo živino in drugo, je najhuje opustošila Dokležovje, Petišovce, Mursko Središče. V Dokležovjah je odnesla 3 hiše, v Petišovcih 4 in večje število okrog Murskega Središča. Narasla Mura je prek veržijskega polja tekla v Banovce, od tam pa v Krištanec in Grlovo in poplavlila celo vzhodne dele k.o. Boreci, ki ležijo sredi Murskega polja, in v celoti prizade-la okrog 25 vasi. Ob tem si je utrla novo strugo in s tem postavila v nevarnost na stotine hektarov rodovitne zemlje, za katere nobena zavarovalnica ni hotela z

lastniki zemljišč skleniti zavarovalnih pogodb, kar je bil dodatni udarec za že tako prizadetega in revnega kmeta. Zavarovalnice so se namreč bale, da bi Mura s svojimi vse bolj pogostimi poplavami odnesla zavarovano zemljišče, še preden bi kmet plačal prvi obrok zavarovalnine (10).

Ukrepi za preprečitev poplav

Velik interes za regulacije in melioracije in s tem preprečevanje poplav in pridobivanje novih kmetijskih površin, ki ga je bilo čutiti pred prvo svetovno vojno, je v stari Jugoslaviji upadel. Vzroke za to je treba iskati v problemih urejanja nove države, pomanjkanju denarja, delovne sile in v vse večjih težavah zaradi recesije, ki je zajela celotno Evropo. Takratno vodno gospodarstvo in kmetijstvo nista imela posebnega statusa in prioritete položaja, kar je vplivalo, da dana sredstva niso zadoščala niti za ohranjanje dotedanjih naprav. Tako so pozivi vladnim ustanovam po organiziranem in strokovnem reševanju problemov regulacij voda ostali v glavnem le pri pozivih in prošnjah, čeprav je bil leta 1921 sprejet Zakon o ustanovitvi vodnih zadrug, katerih naloga naj bi bila prav v omenjenem. Leta 1930 je bil sprejet tudi Zakon o urejanju hudournikov in že leto kasneje še Zakon o izkoriščanju vodnih sil z nekaterimi podzakonskimi predpisi, ki naj bi obravnavali specifična področja vodnega prava. Žal pa ob vsem tem ni bilo denarja za izvajanje prepotrebnih del. Če pa je bil, je običajno zadoščal le za ureditvena dela na kratkih rečnih odsekih. Tako je bilo na primer s sredstvi, namenjenimi za regulacijo Mure do Petanjcev do Murskega Središča, v

letih 1936 in 1937 možno urediti le oba bregova Mure v Bučanih in Ižakovcih ter nekaj visokovodnih nasipov (Bistrica, Melinec, Veržej). Z dodeljenim denarjem se je na območju celotne Slovenije reševalo le nujne primere in to, kot že rečeno, nenačrtno in nepovezano, kar ni moglo preprečiti niti omiliti številnih poplav. Problemi s poplavami so se tako ponovno prenesli na naslednje rodove. Vse pogostejše grozote poplavnih voda, predvsem v Prekmurju, so tamkajšnje kmečko prebivalstvo pripeljale na rob obupa, ko je spoznalo, da »jih ne oblast, ne molitev, ne kletev« ne rešijo pred poplavami. Vse bolj osiromašeni in obupani so videli edini izhod v begu z doma v tujino. Pri tem se je vse bolj pojavljal še strah pred naraščajočo nevarnostjo druge svetovne vojne. Odhajanje mladih ljudi, otrok, mater in očetov predvsem v Francijo in Nemčijo je bilo vse pogostejše.

1. Hidrometeorološki zavod Republike Slovenije, arhiv.
2. Jutro 1936, 1938.
3. Ljubljanske novice 1926, 1933.
4. Meze, D., 1982. Poplavna področja v porečju Rašice z Dobropoljami. Geografski zbornik XXII, Ljubljana.
5. Orožen Adamič, M., M. Kolbezen, 1983. Neurja in poplave Poljanske Sore v letu 1982. Geografski zbornik XXIII, Ljubljana.
6. Pristovšek, B., Poročilo o katastrofalni poplavi v Celju I. 1933. Arhiv Nivoja Celje.
7. Projekt regulacije Savinje v Celju. Nivo Celje, oktober 1931.
8. Razvoj vodnega gospodarstva Pomurja in Podravja. Publikacija VGP Maribor ob 40-letnici, Maribor 1985.
9. Savski nasip Brežice—Jesenice na Dol., hidrološke in hidravlične osnove, Vodogradbeni laboratorij, marec 1960.
10. Slovenec 1933, 1936, 1938.
11. Slovenski narod 1923, 1925, 1926, 1927, 1933.

Marko Kolbezen

Floods in Slovenia — Part 2

The article describes floods in Slovenia in the period between WWI and WWII. Of all the natural disasters, river floods and torrential storms caused the most damage, especially to farming. These events afflicted the population to some extent almost every year. Catastrophic floods occurred in 1923, 1925, 1926, and 1933. The most frequent and largest were along the Mura River (Petanjci, Veržej, Dokležovje, Mursko Središče), the Ledava River (Murska Sobota, Lendava), in the Ščavnica and Pesnica valleys, in the Maribor and Celje areas, the central and lower reaches of the Sava River (Krško to Brežice), the lower Krka River valley (Otočec to Podbočje), from Ribnica to the Kočevje Valley, the Dobropolje Valley (Kompolje to Struga), and on the Ljubljana Moor. Torrential storms of catastrophic proportions hit the Polhogradec ridges on September 27, 1926, when the Gradaščica and Poljanska Sora valleys were flooded.

All the floods caused extensive damage to structures (houses, barns, roads, bridges) and field crops as well as drowning many cattle. Many residents of affected areas also perished. There were numerous public demands to protect riparian zones from flooding, but the newly formed state of Yugoslavia had more urgent matters of statehood to settle. There was also a lack of financial resources, no qualified work force was available, and in the 1930's, Yugoslavia was hit by the depression in Europe. Flood protection was thus delayed, and the population continued to suffer.

Slika 8. Po povodnji leta 1924. Božnarjeva žaga ali »Pavletova žaga« na Pristavi — Polhov Gradec. (Vir: Koprivec Alojz, Polhov Gradec).

UJMA
UJMA
UJMA
UJMA